

A franko – amerikai hibridekből származó rezisztens és államilag minősített szőlőfajták

ifj. Kozma Pál

FVM Szőlészeti és Borászati Kutatóintézete Pécs
Pécs, Pázmány P. u. 4., H-7634

Magyarországon a gombabetegségeknek ellenálló szőlőfajták nemesítése 1949-ben indult. A franko – amerikai hibridek széleskörű felhasználása a keresztezési programokban 1957-ben kezdődött el Egerben. Az első eredmény a Zalagyöngye (1970) fajta volt, melyet további értékes fajták követtek (1. táblázat)

Ezeket a fajtákat intenzíven szaporították az elmúlt évtizedekben (2. táblázat). A legnagyobb területen a Zalagyöngye fajta terjedt el. Népszerűségének egyik fő oka a rezisztencia mellett a korai érés és finom íz.

Ezek a fajták nem csak a hazai, hanem több külföldi szőlőtermelő ország fajtaválasztékát is bővítették.

A gombabetegségekkel szemben ellenálló fajták közül találhatunk fehérborszőlő fajtákat, vörösborszőlőket és csemegezőlőket.

A magyar rezisztencianemesítés jelentősége elsősorban a csemegezőlő fajták elterjedéséből látható. Ezekkel a fajtákkal fajtakísérletek folynak Magyarországon és külföldön egyaránt, nagy az igény rájuk. A környezetkímélő szőlőtermesztésen belül nagy az igény a gombabetegségekkel szemben ellenálló csemegezőlő fajták iránt. Magyar csemegezőlő fajtákat a következő országokban termesztnek: Svájc, Németország, Oroszország, Cseh Köztársaság, Olaszország, Kína, Dánia, Kanada, Amerikai Egyesült Államok, Ausztria, Jugoszlávia, Moldávia, Ukrajna és Lengyelország. A Nero fajta fajtaoltalmat kapott Svájcban. Több értékes fajtajelölt vár minősítésre.

A fajták különböző gombabetegségekkel szembeni ellenállósága mértékének jellemzésére az OIV által javasolt értékelési rendszert használtuk. Igen magas rezisztencia fokozat (9), magas rezisztencia fokozat (7), alacsony fokú rezisztencia (5), érzékeny (3), igen érzékeny (1).

Fehér borszőlőfajták

Zalagyöngye

Hasonneve: Egri csillagok 24.

Származása: Egyes források szerint az SV 12375 és a Csabagyöngye keresztezése, míg más források szerint az Eger 2 (Seyve – Villard 12375 magutódja) és a Csabagyöngye keresztezése. Legvalószínűbb, hogy a SV 12358 és Csabagyöngye keresztezéséből származó hibrid.

Ezt megerősíti, hogy a Zalagyöngye levele, fürtje és más morfológiai bélyege is nagy hasonlóságot mutat az SV 12358 hibriddel. A fajta 1957-ben született Egerben, nemesítői Csizmazia D. József és Bereznai László.

Jellemzése: Erőteljes növekedésű, későn fakad, korán zsendül és ér. Termése gyakran már augusztus végétől fogyasztható. Általában szeptember közepén szüretelhető.

Fürtje viszonylag nagy, vállas, ágas, közép tömött vagy laza. Másodtermése is beérhet. Termékeny és nagy termőképességű, kettős hasznosítású fajta. Étkezési szőlőnek is kiváló.

Jó vízgazdálkodású talajt igényel. Érzékeny a magnézium és cinkhiányra.

A szüreti időpont megválasztásakor figyelembe kell venni a fajta lelágulási hajlamát.

A levél peronoszpóra ellenállósága jó-közepes (6). Lisztharmat ellenállósága gyenge-közepes (4). A szürkerothadás ellenállósága kiváló (8). A fürt ill. a bogyók érzékenyek ill. nagyon érzékenyek a lisztharmatra (3). Orbánc fertőzéssel szemben nagyon érzékeny. A téli fagyokkal szembeni ellenállósága jó.

Bora kellemes illatú, zamátú, harmonikus. A szüreti időpontot a savtartalom alapján kell meghatározni, mert a bo-

gyók viszonylag gyorsan elvesztik a savtartalmukat. A kései szüret esetén a bora kellemetlen, muskotály bomlásból származó aromákat tartalmaz.

Bianca

Hasonneve: Egri csillagok 40.

Származása: A fajtát 1963-ban állította elő Csizmazia D. József és Bereznai László az SV 12375 és a Bouvier fajták keresztezésével, Egerben. 1982-ben kapott állami minősítést.

Jellemzése: Erőteljes növekedésű, ritka lombozatú, fellelé törnek a hajtásai. Levele középnagy, fényes, hosszú nyelű.

Korai érésű fajta. Termékeny, bőtermő fajta. Korán zsendül, a must cukortartalma több éves átlagban szeptember első felében eléri a 18 mustfokot. A kitűnő cukorfelhalmozás mellett lelágulásra nem hajlamos fajta.

Téli fagyot legjobban tűrő fajták egyike, fagyrezisztenciája jobb, mint a Rajnai rizlingé. Vesszői korán érnek be.

Peronoszpóra rezisztenciája igen jó (7), lisztharmat rezisztenciája kiemelkedő (7), a fürt és a bogyó a lisztharmat fertőzésre kissé érzékeny, az orbánc fertőzésre nagyon érzékeny (2).

Szárzagságra érzékeny. Terhelését körültekintően kell meghatározni.

Bora kiváló minőségű, fajtajelleges, általában alkoholban és szárazanyagban gazdag, finom zamátú.

Viktória gyöngye

Hasonneve: Cs.F.T. 195

Származása: A fajtát 1966-ban Szigetcsépen állította elő Kozma Pál, Sz. Nagy László, Sesztákné Urbányi Márta és

1. táblázat Gombabetegségekkel szemben ellenálló szőlőfajták

Fajta	Állami minősítés	Származás	Nemesítő intézmény
Zalagyöngye	1970	SV 12358 x Csabagyöngye	Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, Eger
Bianca	1982	SV 12375 x Bouvier	
Medina	1984	SV 12286 x Kékmedoc	
Nero	1993	SV 12375 x Gárdonyi Géza	
Viktória gyöngye	1995	SV 12375 x Csabagyöngye	SZIE Szőlőtermesztési Tanszék
Csillám	1987	SV 12375 x Csabagyöngye	
Dunagyöngye	1995	Seibel 4986 x Csabagyöngye	
Palatina	1996	SV 12375 x Szőlőskertek királynője muskotály	
Pölöskei muskotály	1979	Zalagyöngye x 5917-8 (Gloria Hungariae) x Erzsébet	Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet Kecskemét
Teréz	1995	SV 12375 x Olimpia	

Tusnádi József az SV 12375 és a Csabagyöngye keresztezésével.

Jellemzése: Erőteljes növekedésű, ritka lombozatú. Fürtje nagy, vállas, közepesen tömött. Bőtermő. Szeptember második felében érik. Másodtermése számottevő. Bogyói túlérve könnyen peregnek.

Peronoszpóra rezisztenciája jó (7) lisztharmat ellenállósága kiemelkedő(7), rothadásra nem hajlamos (8). Fagy- és téltűrése is kiváló.

Bora semleges ízű, kellemes savösszetételű. Kései szüret esetén túlérésben az íz-zamat összetétele diszharmonikussá válik.

Csillám

Hasonneve: Cs.F.T. 194.

Származása: A fajtát 1966-ban állította elő Szigetcsépen Kozma Pál, Sz. Nagy László, Sesztákné Urbányi Márta, Tusnádi József az SV 12375 és a Csabagyöngye keresztezésével. 1997-ben részesült állami minősítésben.

Jellemzése: Közepes növekedésű, félmereven álló vesszőzetű, fürtje többnyire hengeres, néha vállas és ágas, közepesen tömött. Bogyói kicsik, sárgák, vékony héjúak, lédúsak. Szeptember második felében érik.

Rügyei igen termékenyek, rövid metszés esetén is nagy termést ad. Jelentős a másodtermése is.

Peronoszpóra rezisztenciája jó (7) lisztharmat ellenállósága jó-közepes (5), szürkerothadásra egyes évjáratokban kissé érzékeny (5). Orbánc fertőzésére igen érzékeny (1). Fagyűző képessége kiváló. Szárazságra, aszályra nem érzékeny.

A bora jó minőségű, illat- és zamatgazdag, kiváló savösszetételű.

Kék borszőlőfajták

Duna gyöngye

Hasonneve: Cs.V.T. 55

Származása: a Seibel 4986 és a Csaba gyöngye keresztezésével állították elő Szigetcsépen Kozma Pál és munkatársai 1966-ban.

Jellemzése: közepes növekedésű, félmereven álló hajtásai vannak. Fürtje középnagy, hengeres vagy kissé vállas, erősen tömött. Fürt átlagtömege 130 g. Bogyói kicsik, majdnem teljesen gömbölyűek, kékesfeketék, erősen hamvasak, vékony, rágós héjúak, lédús. Október közepén szüretelhető. Rügyei termékenyek. Sűrű lombot nevel.

Peronoszpóra rezisztenciája közepes (5), lisztharmat ellenálló képessége jó (6), rothadásérzékenysége közepes (6), orbánc fertőzésre kevésbé érzékeny (5).

Téli fagyűrése kiemelkedő, szárazságra nem érzékeny.

A vörösbora színanyagban gazdag, cseresavdús, kifejezetten kemény. Rozé bora jó minőségű, üde, illatos.

Medina

Hasonneve: Egri csillagok 7

Származása: Csizmazia József és Bereznai László állította elő 1959-ben az SV 12286 és a Kékmedoc fajták keresztezésével.

Jellemzése: Közepes növekedésű, ritka hajtásrendszerű. Fürtje középnagy, vállas tömött. Bogyója kicsi, gömbölyű, sötétkék, kissé muskotályos ízű. Bőtermő, szeptember végén, október elején érik.

Peronoszpóra rezisztenciája gyenge (5), lisztharmat rezisztenciája jó (7) rothadásra nem érzékeny (8), orbáncra érzékeny (3).

A téli fagyokkal szemben viszonylag jó az ellenállóképessége.

Bora mély színű, alacsony savtartalmú, illatos, jellegzetes zamata miatt elsősorban házasítási alapanyagként hasznosítják, önállóan ritkán kerül forgalomba. Kitűnő rozé bor is készíthető belőle.

Csemegeszőlő fajták

Nero

Hasonneve: Bornemissza Gergely 15

Származása: Csizmazia József és Bereznai László állította elő Egerben a SV 12375 és a Gárdonyi Géza (Kékmedoc x Csaba gyöngye) keresztezésével.

2. táblázat Állami támogatással létesített ültetvények fajtaösszetétele és területi megoszlása 1973–1989 között

	Fajta	Terület (ha)
1.	Kékfrankos	4944
2.	Olasz rizling	3641
3.	Rizlingszilváni	3467
4.	Chasselas	2875
5.	Zalagyöngye	2541
6.	Chardonnay	2538
7.	Zweigelt	2128
8.	Zöld veltelini	2026
9.	rsai Olivér	1873
10.	Muscat Ottonel	1867
11.	Rajnai rizling	1730
12.	Kunleány	1180
13.	Tramini	1122
14.	Királyleányka	1101
15.	Kövidinka	1071
16.	Merlot	1023
17.	Cserszegi fűszeres	1018
18.	Kékoportó	995
19.	Hárslevelű	981
20.	Furmint	946
21.	Ezerfürtű	925
22.	Szürkebarát	795
23.	Cabernet franc	529
24.	Jubileum 75	454
25.	Zenit	454
	Egyéb	4283
		46507 ha

Jellemzése: Erős növekedésű, ritka hajtásrendszerű. Fürtje nagy vállas, tetszetős, átlagtömege 200g. Bogyója középnagy, sötétkék, olvadó héjú és ropogós. Egyenletesen színeződik.

Korán érlik, szeptember elején már fogyasztható. A fürtjei sokáig a tőkén tarthatóak, ebben az esetben magas cukortartalommal szüretelhetők.

Egyenletesen és jól terem.

Peronoszpóra ellenállósága közepes, lisztharmat ellenállósága közepes (6), rothadásra nem érzékeny (7). Fagyűrő képessége az átlagosnál jobb.

A terméséből vörösbor is készíthető, amely színanyagban gazdag, csersavdús. Rozé bor készítésére kiválóan felhasználható önállóan és házasítási alpanyagként.

Pölöskei muskotály

Hasonneve: R.10

Származása: Zala gyöngye x 5917–8 (Gloria Hungariae x Erzsébet) fajták keresztezésével állította elő Szegedi Sándor, Erős János és Ésik Andrásné Kecskeméten.

Jellemzése: Erős növekedésű, termékeny, bőtermő. Fürtje nagy, ágas, laza. Bogyói megnyúltak közepes méretűek, zöldesfehérek, hamvasak, vastag héjúak, enyhén muskotályos ízűek. Korán zsendül, szeptember közepén fogyasztható.

Peronoszpóra ellenállósága jó (7), lisztharmat ellenállósága jó (7) szürkerothadás ellenállósága igen jó (8), orbánc fertőzésre igen érzékeny (2). Fagyűrő képessége gyenge. A fürt lisztharmat ellenállósága kiváló (7)

Terméséből kellemes mustjából bor is készíthető.

Palatina

Hasonneve: Cs.F.T. 159, Prim, Augusztusi muskotály

Származása: Az SV 12375 és a Szőlőskertek királynője muskotály fajták keresztezésével állították elő Kozma Pál, Sz. Nagy László, Sesztákné Urbányi Márta és Tusnádi József Szigetcsépen.

Jellemzése: Későn fakad, korán zsendül, és érlik. Tökéje középerős növekedésű.

Fürtjei középnagyok (240g), bogyója középnagy (3,1g), aranyárga színű, kellemes muskotályos zamattal, ropogós olvadékony.

Termőképessége közepes, jól termékenyül, a bogyók egyöntetűek.

Peronoszpóra ellenállósága közepes (6) lisztharmat ellenállósága gyenge (5), szürkerothadás ellenállósága igen jó (8), orbánc ellenállósága gyenge (3).

Téli fagyoknak viszonylag jól ellenáll, szárazságra közepesen érzékeny.

Teréz

Hasonneve: R 58

Származása: Szegedi Sándor, Ésik Andrásné és Rigó Sándorné állította elő az SV 12375 és az Olimpia fajták keresztezésével. Állami minősítést kapott 1995-ben.

Jellemzése: Erőteljes növekedésű, későn fakad, szeptember végén érlik. Bőtermő. Fürtje nagy, igen nagy (450g), vállas, laza. Bogyója megnyúlt, nagy (5,2g), jól beérve rózsaszín, hamvas, húsa ropogós, leves, húsos, íze semleges, héja vastag, szívós.

A levél peronoszpóra ellenállóképessége közepes (6), lisztharmat ellenállóképessége magas (7), szürkerothadás ellenállósága nagyon magas (8), orbánc ellenállósága gyenge (3). A téli fagyokkal szembeni ellenállóképessége közepes-jó, szárazságtűrése jó.

Irodalom

Csepregi P.– Zilai J. (1998): Szőlőfajta-ismeret és használat Mezőgazdasági Kiadó, Budapest

Hajdú E.–Pernes Gy. (1995): Teréz Kertészet és Szőlészet, 44 évf. 39:2p.

Hajdú E. (1995): Svájcban fajtaoltalmat kapott a Nero Kertészet és Szőlészet, 44 évf. 35:7 p.

Kozma P. jr.–Michlovsky M. (1996): Szőlőtermő nemes fajták Ing. Vanek G. A szőlő környezetbarát termesztése I. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 48–100 p.

Tóth I.–Pernes Gy. (2000): Szőlőfajták szaporítása és leírása OMMI kiadványa Budapest

Tóth I.–Horn E. (1999): A törzsszőlő hálózat, a szaporítóanyag szerepe a szőlőtermesztés minőségi fejlesztésében „Agro21” Füzetek Az agrárgazdaság jövőképe Akaprint kft. Budapest